

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA CULTURII BODROGKERESZTÚR ÎN TRANSILVANIA

Urmărind unele probleme ale epocii neolitice de sfârșit și ale primelor culturi ce au cunoscut metalul în Transilvania, am constatat că în depozitele Muzeului arheologic din Cluj (M.A.C.) se află mai multe materiale ce aparțin neîndoiește culturii Bodrogkeresztúr din epoca cuprului. Cîteva dintre ele erau mai demult cunoscute ca destul de ipoteticele și sporadicele răspîndiri ale acestei culturi spre bazinul transilvănean, altele au fost atribuite — eronat — altor culturi din alte epoci, iar unele sînt inedite.

Bogata de Mureș (rn. Luduș, reg. Mureș-Autonomă Maghiară). Vas de formă cilindrică, tronconic spre bază, din pastă zgrunțuroasă de culoare cenușie-negricioasă. Sub buza retezată drept se află cinci mici proeminente linguiețe, simetric dispuse (fig. 1/7). Inv. I.2368. Vasul a fost descoperit în 1903 într-o carieră de pietriș, împreună cu oase umane. Amintit de M. Roska¹.

Cluj. Ceașcă tronconică, dintr-o pastă cenușie-gălbuie, cu suprafața lustruită. Sub buză se află două mici proeminente conice, alăturate (fig. 1/8). Inv. I.7567. Descoperită într-un șanț de canalizare din fața clădirii Muzeului arheologic din Cluj. Amintită de M. Roska².

Corpadea (com. Apahida, rn. și reg. Cluj). Văscior de forma unui creuzet, cu patru picioare parțial păstrate. Sub buză un guler rotund, din care ies patru „proeminente” îndreptate puțin în sus (fig. 3/8). Inv. 8406. Inedit. Formă relativ frecventă a ceramicii Bodrogkeresztúr.

Gheja (rn. Luduș, reg. Mureș-Autonomă Maghiară). Vas cu pîntecele bombat și gît înalt, tronconic. Sub buză două urechiușe, perforate orizontal. Forma e cunoscută în literatura arheologică sub denumirea de

¹ M. Roska, *Repertorium*, Cluj, 1942, p. 157, nr. 84, fig. 181/2. La fig. 181/1, M. Roska dă un alt vas provenind din aceste locuri. Acesta însă aparține — contrar afirmațiilor lui — primei vîrste a fierului, probabil mormintelor de tip Noua-Teuș aflate aici.

² *Ibidem*, p. 135, nr. 231.

„oală de lapte” (*milchtopfförmiges Gefäß*). Pastă cenușie, fină, bine arsă, rezonantă. Pe linia diametrului maxim patru mici gurguie conice, dintre care trei s-au dezlipit (fig. 1/10). Inv. I.7480.

Fig. 1. — Vase aparținând culturii Bodrogkeresztúr. 1 — 6, Gornești; 7, Bogata de Mureș; 8, Cluj; 9, 10, Gheja.

— Cupă de lut, tronconică, cu mici gurguie-proeminente în partea inferioară. Piesa nu s-a putut identifica în depozitele M.A.C., fiind cunoscută numai din fotografie (fig. 1/9). Inv. I.7479.

— Patru fragmente ale unui craniu uman. Inv. I.7481—7484. Micul complex, aparținând foarte probabil unui mormânt, a fost găsit

în 1907. Pieseile au fost amintite de M. Roska³, care face și mențiunea că în colecțiile Institutului de arheologie al Universității din Seghedin au intrat cinci lame de silex din epoca cuprului, găsite lângă un schelet descoperit în cariera de pietriș din hotarul comunei Gheja, în fața gării Luduș⁴. Nu e exclus ca lamele de silex (cuțite?) ajunse la Seghedin să provină din același mormint cu obiectele din Muzeul arheologic de la Cluj ori dintr-un alt mormint, foarte probabil tot de tip Bodrogkeresztúr. Vasele au fost amintite și de I. Nestor⁵, N. Åberg⁶ și P. Patay⁷. Analogiile vasului în formă de „oală de lapte” abundă, el fiind — în limitele unei variații tipologice nu prea largi și de evidentă filiație — forma ceramică cea mai caracteristică a inventarelor funerare ale culturii Bodrogkeresztúr. Nu mai puțin numeroase sînt analogiile cupei cu mici gurguie în partea inferioară. *Gornești* (rn. Reghin, reg. Mureș-Autonomă Maghiară). Vas de tipul „oală de lapte”, cu pîncele bombat, de forma unei sfere turtite, cu gîtul tronconic. Sub buză două urechiușe tubulare, cu perforare orizontală. Fundul vasului se reduce la o mică teșitură, ce-i asigură doar un echilibru instabil. Pastă fină, bine arsă, de culoare castanie, cu pete negricioase; pereții lustruiți (fig. 1/4). Inv. 1976.

— Castron adînc, ornamentat sub buză cu două tortițe perforate orizontal. Buza ciuntită pe o mică porțiune. N-a putut fi identificat în depozitele M.A.C., fiind cunoscute numai desenul și fotografia (fig. 1/5). Inv. 1973.

— Bol emisferic, neornamentat. Pastă gălbuie-castanie. Pereții sînt subțiri, bine arși (fig. 1/1). Inv. 1978.

— Vas tronconic, în formă de „ghiveci de flori”, fragmentar. Pastă grosolană, destul de prost arsă. Două șiruri de gurguie conice împodobesc vasul: un șir sub buză, celălalt mai aproape de fund. Din șirul superior au rămas două gurguie în porțiunea păstrată; șirul inferior are patru gurguie asimetric dispuse (fig. 1/2). Inv. 1974.

— Vas în formă de „ghiveci de flori”, asemănător cu cel de mai sus. Aceeași pastă și ardere. Vasul e fragmentar, împodobit cu patru gurguie asimetric dispuse (fig. 1/6). Inv. 1975.

— Vas mic cu două torti suprainălțate. N-a fost identificat în colecțiile M.A.C., cunoscîndu-i-se numai fotografia (fig. 1/3). Inv. 1979.

Vasele de la Gornești fac parte din vechile achiziții ale Muzeului arheologic din Cluj. Din cele nouă vase, cite sînt pomenite în inventar ca provenind de la Gornești, s-au putut identifica (în depozite și pe baza

³ M. Roska, *Repertórium*, Cluj, 1942, p. 161, nr. 91; p. 162, fig. 191.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, în 22. *BerRGK*, 1932, p. 75, n. 297, pl. 3/7. I. Nestor a remarcat just în nota 297 că acel capac cilindric, provenind de la Gheja, pe care l-a publicat M. Wosinsky, *Az úskor mészbeléles díszítésű agyagművessége (Ceramica ornamentată cu incrustații calcaroase a epocii preistorice)*, Budapesta, 1904, pl. VII/5 aparține acestui grup cultural. Pe baza ornamentației, M. Roska l-a înglobat culturii Coțofeni (*Közlemények-Cluj*, I, 1941, p. 69, fig. 21. Desen greșit, rama „tălpii” vasului e perforată; vasul trebuie privit și la Wosinsky, și la Roska *invers*!), deși motivistica lui e proprie culturii Tiszapolgár-Bodrogkeresztúr.

⁶ *Bronzezeitliche und früheisenzeitliche Chronologie*, III, Stockholm, 1932, p. 40.

⁷ *Diss Pann*, II, 1938, nr. 13, p. 8, 9.

materialului din fototecă) doar șase piese. Celelalte trei (numerele de inv. 1971, 1972 și 1977) n-am reușit să le găsim. Bănuim că vasele de la Gornești, alcătuind un complex închis, au făcut parte din inventarul

Fig. 2.—1,2, cupă Bodrogkeresztúr și ceașcă Coțofeni de la Valea Rea. Vase Bodrogkeresztúr: 3, Tg. Mureș; 4, Moldovenești; 5, Unirea.

unui mormînt. Toate exemplarele sînt piese obișnuite, unele chiar caracteristice inventarelor funerare ale culturii Bodrogkeresztúr. Pentru proveniența lor dintr-un mormînt pledează și starea bună de păstrare, observație valabilă, în general, și pentru restul materialelor Bodrogkeresztúr aflate în Muzeul arheologic din Cluj. Vasul în formă de „oală de lapte” și castronul adînc au figurat printre obiectele expoziției Congresului

internațional de preistorie din 1876 de la Budapesta⁸. M. Roska a considerat aceste două piese ca aparținând epocii cuprului⁹. Nedîndu-și însă seama că și restul vaselor aparțin, *incontestabil*, aceleiași culturi, le-a atribuit neoliticului, epocii bronzului și perioadei scitice¹⁰.

Cele două vase de mai sus au fost amintite și de I. Nestor¹¹, N. Åberg¹² și P. Patay¹³. În ceea ce privește cele două vase în formă de „ghiveci de flori”, analogiile lor constituie una dintre cele mai răspîndite forme de vas ale culturii Bodrogkeresztúr. Remarcăm cu acest prilej că vasele în formă de „ghiveci de flori” ale culturii Bodrogkeresztúr se aseamănă de multe ori cu cele de aceeași formă din perioada scitică¹⁴. Un criteriu de diferențiere — în lipsa altor piese caracteristice care să servească la datare — l-ar putea constitui faptul că, în general, cele aparținînd culturii Bodrogkeresztúr au mai mult o formă tronconică, pe cînd cele ale epocii scitice sînt, îndeobște, cilindrice. Primele sînt ornamentate numai cu gurguie-proeminente, iar la celelalte un rol ornamental frecvent îl joacă și alveolele. Micul vas cu torți suprainălțate, deși foarte asemănător cestilor de tip Noua-Teiuș și ușor confundabil cu acestea, e o formă ce apare în mormintele culturii Bodrogkeresztúr, reprezentînd în cadrul acestei culturi o influență jordanmühliană¹⁵. De curînd, I. Kutzián a adunat piesele de acest fel din Ungaria, atît cele din aria culturii Bodrogkeresztúr, cît și cele de dincolo de Dunărea panonică¹⁶.

Luduș (reg. Mureș-Autonomă Maghiară). Ceșcuță mică, bombată, împodobită cu o singură proeminență conică pe linia diametrului maxim. Buza subțire, răsfrîntă puțin în afară. Pastă cenușie, pereți subțiri, ardere bună (fig. 3/7). Inv. II.9044. Ceșcuța a fost găsită pe teritoriul fabricii de spirit din Luduș. Amintită de M. Roska¹⁷.

Mociu (rn. Gherla, reg. Cluj). Fragmentele, separat inventariate, ale unui vas reconstituit, de aceeași factură și formă cu cel de la Bogata de Mureș, doar de proporții mai reduse. Pastă cărămizie, zgrunțuroasă. Sub buza retezată drept, trei proeminente alungite; a patra era în partea vasului care lipsește astăzi (fig. 3/1). Inv. 1458—1465. Împreună cu el figurează în inventar, sub numerele 1466—1474, oase și fragmente de oase de animale. Amintit de M. Roska, care îl consideră neolitic¹⁸.

Moldovenesti (rn. Turda, reg. Cluj). Strachină de lut, cu buza curbată puțin spre interior (buza parțial fragmentată), împodobită pe umăr cu

⁸ *ErdMúz*, III, 1876, p. 162.

⁹ Cf. *Repertorium*, p. 97, nr. 29, fig. 122; p. 98, fig. 123.

¹⁰ *Ibidem*, p. 97; vezi și fig. 121.

¹¹ *Op. cit.*, p. 75, n. 297, pl. 3/6.

¹² *Op. cit.*, p. 40.

¹³ Cf. *DissPann*, II, 1938, nr. 13, p. 8, 9.

¹⁴ Această asemănare l-a indus în eroare și pe M. Roska, determinîndu-l să afirme despre un vas de această formă, de la Feiurd (rn. Cluj), că se încadrează în cultura Bodrogkeresztúr, deși el aparține, neîndoieînic, perioadei scitice; cf. M. Roska, în *ErdMúzEgyLÉvk*, 1943, Cluj, 1944, p. 38.

¹⁵ Cf. *DissPann*, II, 1938, nr. 13, p. 10.

¹⁶ I. Kutzián, *Über südliche Beziehungen der ungarischen Hochkupferzeit*, în *ActaArch*, IX, 1958, p. 161, pl. I/1—13; p. 163, pl. II/1—10.

¹⁷ Cf. *Repertorium*, p. 165, nr. 105.

¹⁸ *Ibidem*, p. 184, nr. 247.

patru proeminente perforate vertical așezate simetric. Pastă brun-negricioasă, destul de fină. Pereții sînt lustruiți (fig. 2/4). Inv. I.7918. Amintită de M. Roska¹⁹.

Ocna Sibiului (rn. Sibiu, reg. Brașov). În vechiul inventar figurează următoarea descriere : „Mică ulcică de lut cu gîtul strîmt; pe gît un capac.

Fig. 3. — 1, vas Bodrogkeresztúr de la Moci; 2, ornamentul desfășurat al vasului de la Tg. Mureș; 3—5, vase Bodrogkeresztúr de la Valea Rea; 6, *Ocna Sibiului*; 7, Luduș; 8, Corpadea.

cilindroidal; pe umărul ulciei patru proeminente perforate, cărora le corespund șase găuri pe partea de sus a capacului”. Inv. 1983. La început nu ne-a reușit decât identificarea vâsciorului, nu și a capacului. Ulterior a fost identificat și acesta. Neavînd un număr de inventar aparte, el s-a rătăcit, fiind apoi inventariat la sfîrșitul catalogului vechi, cu numărul 10075, printre obiectele de proveniență necunoscută. Se potrivește însă exact la ulcica cu nr. 1983, corespunzînd întru totul descrierii capacului.

¹⁹ Cf. *Repertorium*, p. 299, nr. 40.

acesteia. Atît vâsciorul, cît și căpăcelul lui sînt dintr-o pastă cenușie, destul de slab arsă (fig. 3/6). Au figurat la expoziția din 1876 de la Budapesta ²⁰. Amintite și de M. Roska ²¹.

Tot de la Ocna Sibiului mai provine încă un vas (Inv. 6785) care, după descrierea inventarului, pare să fie de tipul „oală de lapte”, dar care n-a putut fi identificat.

Valea Rea (com. Romos, rn. Orăștie, reg. Hunedoara) ²². Cupă de lut, aproximativ bitronconică, prevăzută cu o proeminență mare, plată, curbată puțin în sus, elipsoidală în secțiune. Față în față cu această proeminență cu rol de mîner, se văd urmele unui „cioc” pentru vărsarea conținutului. Pastă destul de grosolană, ardere satisfăcătoare, culoare brun-gălbui cu pete mari, negricioase (fig. 2/1). Inv. 1941.

— Ceașcă de lut, cu o toartă supraînălțată. Formă bitronconică. Buza retezată drept. Pastă brun-cenușie, destul de bine arsă (fig. 3/3). Inv. 1942.

— Ceașcă de mai mari dimensiuni, cu o toartă supraînălțată. La întilnirea muchiei buzei cu toarta, două nervuri proeminente. În fața torții buza vasului formează un „cioc”. Sub buză un șir de mici găurele imprimare, iar sub acestea caneluri oblice, foarte puțin adînci. Pastă negricioasă, bine arsă (fig. 3/5). Inv. 1940.

— Ulciă de lut. Partea dinspre fund are forma unei calote sferice, neasigurînd vasului stabilitatea. Partea dinspre pîntece are formă de trunchi de con scund, iar gîtul e cilindroid, terminîndu-se într-o buză răsfrîntă puțin în afară. Pîntecul vasului e ornamentat cu striuri subțiri, superficiale. Două tortițe îndreptate în sus și perforate vertical corespund altor două perforări ce străpung, în dreptul lor, buza. Pastă cenușie-deschisă la culoare, ardere relativ bună (fig. 3/4). Inv. 1944.

— Ceașcă de tip Coțofeni, cunoscută mai demult în literatura arheologică. La H. Schroller figurează ca provenind de la Valea Rea ²³, pe cînd la M. Roska — aidoma celorlalte patru vase descrise mai sus — figurează ca provenind de la Rea ²⁴ (fig. 2/2). Inv. 1943. Vasul de tip Coțofeni face parte organică din micul complex de la Valea Rea, fiind inventariat *între* celelalte patru piese. Cele cinci vase au fost donate împreună, iar faptul că sînt întregi face probabilă aflarea lor într-un mormînt.

Cupa de lut (fig. 2/1) n-are analogii directe printre materialele de tip Bodrogkeresztúr ce ne-au stat la dispoziție spre comparare. Proeminența-mîner și „ciocul” de turnare se aseamănă însă foarte mult cu piesele similare de la Tiszaugh — Kisréti part, din cadrul unei așezări unde cultura Bodrogkeresztúr are numeroase influențe ale culturii Baden-

²⁰ Cf. *ErdMúz*, III, 1876, p. 162.

²¹ Cf. *Repertórium*, p. 305, nr. 85.

²² Pentru toate obiectele care se vor descrie și a căror proveniență de la Valea Rea, pe baza indicațiilor precise ale inventarului vechi, e *indiscutabilă*, Roska a indicat, în mod eronat, ca loc de proveniență Reea (Rea), com. Totești, rn. Hațeg, reg. Hunedoara; cf. *Repertórium*, p. 235, nr. 13.

²³ H. Schroller, *Die Stein- und Kupferzeit Siebenbürgens*, Berlin, 1933, pl. 26/4.

²⁴ *Repertórium*, p. 235, nr. 13, fig. 289. Aceeași atribuire eronată la Roska, în *Közlemények-Cluj*, I, 1941, p. 77, nr. 247; p. 76, fig. 27.

Pécel²⁵. Pentru forma cupei, o piesă asemănătoare la Hódmezővásárhely-Kotacpart²⁶. De asemenea n-am găsit analogii exacte pentru ceașcă de lut (fig. 3/3). Ea este însă o formă cu totul comună culturii Baden-Pécel, nu mai puțin culturii Coțofeni. Forma ceștii de la fig. 3/5 o regăsim într-un singur exemplar, la Szentes-Kistóke. Se remarcă în legătură cu acel exemplar că, deși găsit în mormînt de tip Bodrogkeresztúr, e surprinzător de evoluat și, spre deosebire de celelalte vase, negru la culoare²⁷. Un vas asemănător celui din fig. 3/4 la Hódmezővásárhely-Kökénydomb²⁸, în mediu eneolitic, iar torți de același tip la Tiszaugh — Kisréti part²⁹.

Apariția celor patru vase cu elemente ale culturilor Bodrogkeresztúr și Baden-Pécel împreună cu o ceașcă Coțofeni, deși neobișnuită la prima vedere, e întru totul explicabilă prin raporturile de contemporaneitate și influențele reciproce ale acestor culturi³⁰.

Tg. Mureș (reg. Mureș-Autonomă Maghiară). Materialele de tip Bodrogkeresztúr de la Tg. Mureș sînt printre puținele de la noi din țară asupra cărora s-au făcut observații științifice.

În săpăturile lui I. Kovács din 1909 și 1910, în gropile A, B și C, materialul de tip Bodrogkeresztúr a apărut amestecat cu ceramică Ariușd bi- și tricromă și neagră lustruită, neputîndu-se face nici un fel de deosebiri stratigrafice. Utilaj litic : lame de obsidiană și de silex cenușiu, asemănător silexului cuțitelor din mormintele de la Decea Mureșului³¹.

I. Kovács a sesizat importanța aflării împreună a celor două categorii ceramice, deși la data descoperirii lor cultura Bodrogkeresztúr nu era tratată și cunoscută ca o cultură aparte. El a atras atenția asupra faciesului vestic al culturii Ariușd, reprezentat prin materialul de la Tg. Mureș, facies în care se fac simțite și influențe culturale străine. Totodată, a considerat nejustificată separarea lor cronologică³². A făcut și o minuțioasă analiză stilistică a motivului ornamental tipic Bodrogkeresztúr de pe un castron de la Tg. Mureș³³.

Acest castron (Inv. IV. 915) e cea mai reprezentativă piesă a descoperirilor (fig. 2/3 și fig. 3/2). S-a găsit în groapa C, la 140 cm adîncime, deasupra lui aflîndu-se cioburi pictate ariușdene. Analogiile lui cele mai desăvîrșite au apărut în cimitirul de la Tiszadob³⁴, dar ornamentul său în rețea, cruțînd benzi meandroide lustruite, e general în aria culturii

²⁵ K. Szabó, în *AE*, XLVII, 1934, p. 23, fig. 23/c, d ; p. 24, fig. 25/a, c, d ; p. 26, fig. 27/c, fig. 28.

²⁶ M. Párducz, în *DolgSzeged*, VIII, 1932, pl. XLII/11.

²⁷ Cf. *DolgSzeged*, IX—X, 1933—1934, p. 87 ; pl. XXI/2.

²⁸ Cf. *FoliaArch*, V, 1945, p. 24, pl. VII/4.

²⁹ Cf. *AE*, XLVII, 1934, p. 22, fig. 22/g, h.

³⁰ Asupra acestei chestiuni revenim la sfîrșitul articolului.

³¹ I. Kovács, în *DolgCluj*, VI, 1916, p. 232—240. Forme tipice Bodrogkeresztúr : p. 232, fig. 3/13 ; p. 233, fig. 4/2,3 ; p. 239, fig. 11/4 (analogie pentru vîsciorul de la Corpadea).

³² *Ibidem*, p. 246—250.

³³ *Ibidem*, p. 250—253 ; vezi și p. 243, fig. 16.

³⁴ Cf. *FoliaArch*, V, 1945, p. 36, fig. 1/3 ; p. 37, fig. 2/4,6 ; p. 38, fig. 3/2 ; p. 41, fig. 6/1—6.

Bodrogkeresztúr, fiind în cadrul acesteia o moștenire genetică din cultura precedentă, Tiszapolgár.

M. Roska a considerat — eronat — piesele Bodrogkeresztúr de la Tg. Mureș ca aparținând culturii Bükk³⁵. Materialul a fost amintit și de H. Schroller³⁶, N. Åberg³⁷, P. Patay³⁸ și alții.

De la Tg. Mureș se cunoaște și un pandantiv-amulet de aur, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, achiziționat mai de mult de Muzeul Național din Budapesta³⁹.

Unirea (rn. Aiud, reg. Cluj). Vas de tipul „oală de lapte”, pîntecos, de o formă greoaie, cu cele două tortițe caracteristice sub buză. Pe pîntece două linii incise, paralele, iar sub acestea altele două, formînd o bandă în zig-zag. Se observă urme de încrustare cu materie albă, calcaroasă. Pasta vasului e cenușie-negricioasă, bine arsă (fig. 2/5). Inv. I.8009. Vasul a fost amintit de M. Roska⁴⁰.

Decea Mureșului (rn. Aiud, reg. Cluj). Intenționat am lăsat la sfîrșitul catalogului cimitirul de la Decea, deoarece acesta ocupă un loc aparte, nu numai printre celelalte atestări ale culturii Bodrogkeresztúr din Transilvania, dar și în cadrul acestei culturi în general.

N-avem intenția republicării materialului de la Decea. Aceasta a făcut-o cu toată competența I. Kovács⁴¹. Tot el a fost acela care — după părerea noastră — a sesizat cel mai bine *deosebirile* acestui cimitir față de cimitirele Bodrogkeresztúr din Ungaria, precum și *cauzele* acestor deosebiri⁴². La concluzii asemănătoare ajunsese și I. Nestor⁴³. Părerii contrare a formulat P. Patay, susținînd înglobarea fără rezerve a complexului de la Decea în cultura Bodrogkeresztúr⁴⁴.

Formele de vase din catalog pentru care n-am citat analogii directe sînt cu totul obișnuite și comune în cultura Bodrogkeresztúr, ele apărînd cu zecile în așezările, dar mai cu seamă în mormintele acestei culturi, în Ungaria. Pentru marea lor frecvență e îndeajuns dacă amintim analogiile de la Bodrogkeresztúr, Pusztaiistvánháza, Hódmezővásárhely-Kotacpart,

³⁵ M. Roska, în *AE*, XLVII, 1934, p. 153, 157; *Repertórium*, p. 167, nr. 121, fig. 198; *SzNM Emlékk.*, p. 274, 282, fig. 30.

³⁶ H. Schroller, *op. cit.*, pl. 38/2.

³⁷ N. Åberg, *op. cit.*, p. 33, fig. 37.

³⁸ Cf. *DissPann*, II, 1938, nr. 13, p. 8, 9.

³⁹ P. Patay, în *AE*, 85, 1958, p. 39, pl. XVII/4.

⁴⁰ Cf. *Repertórium*, p. 92, nr. 90; p. 93, fig. 119.

⁴¹ I. Kovács, în *AISC*, I, 1928–1932, p. 89–101 și în *Közlemények—Cluj*, IV, 1944, 1–2, p. 3–20.

⁴² Cf. *Közlemények—Cluj*, IV, 1944, 1–2, p. 19–20.

⁴³ *Op. cit.*, p. 73–76.

⁴⁴ Cf. *DissPann*, II, 1938, nr. 13, p. 8, 9. Pentru problemele cimitirului de la Decea, vezi și V. G. Childe, *The Danube in Prehistory*, Oxford, 1929, p. 203, 205; H. Schroller, *op. cit.*, p. 66, 67; H. Schmidt, *Cucuteni in der oberen Moldau*, Berlin — Leipzig, 1932, p. 89; B. Pósta, în *ErdMúzEgylÉvk*, 1912, p. 34; M. Roska, în *AE*, XLII, 1928, p. 50–51; *Repertórium*, p. 159–160, nr. 89.

Deszk, Jászládány, Hódmezővásárhely-Kökénydomb, Tiszadob, Tiszapolgár-Basatanya, Szentes-Kistőke, Polgár-Bacsókert etc.⁴⁵.

Pentru Transilvania s-a obișnuit, în general, a se umple spațiul de timp dintre eneolitic și primele culturi ale epocii bronzului doar cu materialele culturii Coțofeni, eventual Schneckenberg. Cimitirul de la Decea rămânea printre acestea un fenomen izolat.

Or, în Ungaria în acest răstimp se inserează cel puțin 4—5 grupe culturale *sigure*, care trebuiau să-și aibă, măcar în parte, corespondenți în timp și pe teritoriul Transilvaniei. Tocmai dintre acestea face parte cultura Bodrogkeresztúr.

Considerată în Ungaria ca o cultură specific autohtonă, ea se dezvoltă genetic din faza ultimă a culturii Tisa, reprezentată cel mai bine prin descoperirile de la Polgár și Tiszaugh (cultura Tiszapolgár). În acest sens e demn de remarcat faptul că, în timp ce așezări și cimitire Bodrogkeresztúr de sine stătătoare se găsesc foarte multe, nu se cunosc încă descoperiri Tiszapolgár *pure*, în cadrul cărora să nu se poată sesiza în germene unele sau altele din caracteristicile culturii Bodrogkeresztúr. De pildă, vasele cu picior (de tip „fructieră”) și cele în formă de „ghiveci de flori” trec în cultura Bodrogkeresztúr ca o moștenire Tisa, iar vasul în formă de „oală de lapte” apare deja la Polgár. Acestea fixează totodată limita inferioară a cronologiei relative a culturii Bodrogkeresztúr.

Grupul principal al culturii Bodrogkeresztúr se masează la est de Tisa, descoperirile fiind deosebit de frecvente în special în jurul gării Crișului. Spre vest de Tisa descoperirile se răresc, iar dincolo de Dunărea panonică vestigiile culturii Bodrogkeresztúr apar, în aria culturii Baden-Pécel, doar ca piese izolate. În jurul gării Mureșului se observă un facies aparte, în cadrul căruia se găsesc cele mai vechi variante ale „oalei de lapte”, cu micile tortițe caracteristice plasate nu sub buză, ci la linia de întâlnire a gîtului zvelt, tronconic, cu pîntecele vasului.

Al doilea grup l-ar forma descoperirile din Transilvania, descoperiri pe care P. Patay le consideră un rezultat al imigrării culturii spre bazinul transilvănean, pe valea marilor râuri⁴⁶.

Fiind și noi de părerea lui P. Patay, amintim totuși și ipoteza că varianta transilvăneană a culturii Tisa a putut, la un moment dat, genera fenomene similare culturii Tisa din Ungaria. Ca ipoteză de lucru, putem presupune că la baza materialelor de tip Bodrogkeresztúr de la noi stă varianta ardeleană a culturii Tisa, deosebirile materialului Bodrogkeresztúr de aici față de cel din Ungaria putîndu-se explica, în acest caz, prin

⁴⁵ Pentru cele afirmate, cf. L. Bella, în *Az Országos Magyar Régészeti Társulat Évkönyve* (Anuarul Asociației arheologice maghiare pe țară), I, 1920—1922; J. Hillebrand, în *ArchHung*, IV, 1929; J. Banner, în *DolgSzegeđ*, IX—X, 1933—1934; I. Foltiny, în *FoliaArch*, III—IV, 1941; P. Patay, în *AE*, III, V—VI, 1944—1945; Banner—Foltiny, în *FoliaArch*, V, 1945; J. Petrőczy, în *FoliaArch*, V, 1945; I. Kutzián, în *AE*, III, VII—VIII—IX, 1946—1947—1948; E. Zilotay, în *DolgSzegeđ*, IX—X, 1933—1934; P. Patay, în *ActaArch*, IX, 1958, planșe și figuri cu materiale Tiszapolgár—Bodrogkeresztúr, *passim*.

⁴⁶ Cf. *DissPann*, II, 1938, nr. 13, p. 6—10.

deosebirile culturilor ce l-au generat. În acest sens, ne gândim în primul rând la influențele și interferențele dintre cultura Tisa transilvăneană și cultura Petrești, influențe sesizabile mai ales în faza începătoare a celei din urmă, în special pe specia ceramică nepictată, ci împodobită cu motive incizate ⁴⁷.

Singurul material sigur Tiszapolgár din Transilvania provine din așezarea de la Deva-„Ceangăi”, din săpăturile lui O. Floca ⁴⁸. În cadrul lui se pot observa elemente ornamentale ce vor trece și în cultura Bodrogkeresztúr ⁴⁹.

La o mai atentă cercetare, vestigiile culturilor Tiszapolgár și Bodrogkeresztúr se vor dovedi mult mai numeroase în Transilvania, numai că puținătatea ornamentației caracteristice și a formelor de vase specifice le face greu sesizabile ⁵⁰.

Drept unele dintre cele mai vechi materiale Bodrogkeresztúr transilvănene trebuie să le considerăm pe cele de la Tg. Mureș. Poziția cronologică relativă e dată de aflarea lor împreună cu materiale pictate de tip Ariușd, bi- și tricrome, din faza Cucuteni A₂.

E un fapt demult stabilit că întregul complex Cucuteni cunoaște metalul, aparținând, din acest punct de vedere, eneoliticului ⁵¹. Deosebit de importantă ni se pare apariția cuprului deja în cele două niveluri precucuteniene ale stratului Izvoare I⁵², deoarece acest fapt permite plasarea în epoca eneolitică și a complexelor de o factură *asemănătoare* din Transilvania ⁵³.

⁴⁷ În altă ordine de idei, remarcăm cu acest prilej că pe teritoriul Transilvaniei cultura Tisa e o apariție foarte veche. Dovadă este faptul că nici chiar la Nandru-Vale (considerat, înedobște, mai vechi decât Turdașul) elementul sudic, vinčian, al benzii punctat-incizate nu apare necontaminat de motivele textile ale culturii Tisa. Or, la Vinča primele elemente Tisa apar de-abia la 8,30 m adâncime, marcând începuturile fazei Vinča B₁. Concluzia ar fi că (cel puțin din punct de vedere *stilistic*) în Transilvania *n-avem* materiale Vinča A pure, necontaminate încă de influențe Tisa. Pe de altă parte, nu se cunosc în Transilvania nici așezări cu materiale Tisa vechi (Tisa I) fără alte influențe culturale, în speță vinčiene. În ceea ce privește pictura ceramicii Petrești, ea se dezvoltă, foarte probabil, pe baze Criș tardive, numai că sesizarea legăturilor genetice e îngreunată de interpunerea influențelor culturii Turdaș (elemente vinčiene + Tisa). În faza finală a culturii Turdaș caracteristica bandă punctat-incizată delimitată de două linii se descompune, în sensul că liniile mărginitoare dispar, rămânând doar o fișie de puncte sau incizii. *Această* specie ceramică constituie deja o componentă a ceramicii culturii Petrești, fiindu-i cel puțin atât de proprie ca și specia pictată I (Observații *stratigrafice*, pe baza materialului Turdaș și Petrești de la Tărtăria.)

⁴⁸ O. Floca, în *SCIV*, I, 1950, 2, p. 220—224.

⁴⁹ *Ibidem*, cf. pl. VII.

⁵⁰ De la data redactării acestui articol au mai apărut materiale Bodrogkeresztúr la Sebeș, Răhău și Blandiana (informații K. Horedt).

⁵¹ Vezi Vl. Dumitrescu, *Ceramica pictată din sud-estul Europei*, în *BCMI*, XXIV, 1931, p. 77; idem, *Inscripțiuni preistorice în România?*, în *BCMI*, XXIV, 1931, p. 89, n. 2; idem, *La cronologia della ceramica dipinta dell'Europa orientale*, în *ED*, IV, p. 308.

⁵² R. Vulpe, *Izvoare, săpăturile din 1936—1948*, București, 1957, p. 111.

⁵³ În recente săpături de la Cașolt-„Poiana în Pisc” s-a descoperit o variantă a culturii Petrești care cunoaște numai în mod răzleț pictura; în schimb are locuințe cu „platforme” de chirpici, ca cele cucuteniene, iar în cadrul ceramicii apar materiale Boian-Giulești și altele cu o ornamentație incizată, asemănătoare componentei Tripolie A a precucutenianului. Se sesizează oarecum *aceleași* componente care au stat și la baza genezei ceramicii Cucuteni. Unele vase își au analogii foarte apropiate la Ariușd, iar o parte a plasticii antropomorfe e reprezentată de idoli de tip cucutenian, decorați pe șolduri și fese cu incizii liniare și spiralice sau păstrează urme de pictură. Vezi I. Paul, în *Materiale*, VII, p. 107—118.

În Ardeal, în cadrul culturii Petrești cu ceramică pictată, cuprul apare deja ⁵⁴, iar la Ariușd arama și aurul sînt prezente din cel mai de jos strat ⁵⁵.

E adevărat că aurul de la Ariușd e încă de import, foarte probabil sudic. În schimb, aurul tuturor podoabelor din acest metal aflate în cadrul culturii Bodrogkeresztúr e deja transilvănean, procurat foarte probabil din nisipurile aurifere ale riurilor ⁵⁶.

Analiza pandantivelor-amulete caracteristice culturii Bodrogkeresztúr aduce noi date în sprijinul legăturilor acestei culturi cu complexul Cucuteni. Asemenea amulete s-au găsit și în Transilvania, la Oradea, Tg. Mureș și Moigrad ⁵⁷. Piesa mare de la Moigrad e un exemplar uriaș al tipului. Alte exemplare remarcabile se cunosc din Ungaria, de la Hátvan-Újtelep ⁵⁸ și Tiszaszöllös ⁵⁹, deși mai răspîndite sînt cele mărunte. În afară de pandantivele-amulete, cultura Bodrogkeresztúr cunoaște și alte tipuri de podoabe de aur, ale căror antecedente din cupru (sau chiar din aur) se găsesc în aria culturii precedente, Tiszapolgár ⁶⁰.

Ceea ce i-a scăpat însă lui P. Patay e faptul că cele mai apropiate analogii ale pandantivelor-amulete de aur ale culturii Bodrogkeresztúr le oferă *idolii plași de tip troian*, descoperiți în așezările Cucuteni A din Moldova, în speță la Hăbășești ⁶¹ și Trușești ⁶². Nu-i apropie numai forma,

⁵⁴ De exemplu, o brățară plătă de cupru, cu capete deschise, apărută într-un complex închis descoperit în peștera de la Cața. Materialele în Muzeul arheologic din Cluj. Vezi *ErdMúz. Égyk. Évk.*, 1911, p. 46; M. Roska, în *Közlemények-Cluj*, III, 1943, 1, p. 67, nr. 21, p. 71, fig. 20; *Repertorium*, p. 116, nr. 2, fig. 142.

⁵⁵ M. Roska, în *Közlemények-Cluj*, III, 1943, 1, p. 64—66, cu bibliografia. Lipsa sau prezența metalului implică separarea culturilor neolitice de cele eneolitice, între acestea din urmă și epoca bronzului fiind de adăugat culturile „epocii cuprului” propriu-zise. Criteriul de separare dintre culturile eneolitice și cele din „epoca cuprului” ar putea fi căutat în faptul că, pe cînd primele gravitează încă prin aspectul lor spre vechile culturi neolitice din care s-au născut, în cele din „epoca cuprului” (chiar dacă tulpina lor e de dezvoltare locală !) se simt deja o serie de influențe străine, în special nord-estice. În acest sens, în Transilvania ar aparține *neoliticului* culturile : Criș, ceramica liniară (faza veche și cea cu „capete de note muzicale”), influențele culturii Banatului (cultură prin excelență de *sinteză*, imbinînd elemente Criș țirzii, Turdaș și Tisa timpurii), Turdaș, Tisa. Bükk (fazele *timpurii* ale acestora) și elementele Boian-Giulești, în măsura în care ele reprezintă încă faza de sine stătătoare, de aspect pregnant neolitic, a acestei culturi, neafectată deci de un proces evolutiv ducînd spre fenomene similare genezei culturii Cucuteni. *Eneoliticului* i-ar aparține cultura Petrești, fazele complexului Ariușd, etapa țirzie a culturilor Tisa și Bükk pictate, precum și faciesurile specifice ivite la zona de interferență a influențelor Tisa pictate și Petrești pe de o parte, Petrești și ariușdene, pe de altă parte. „*Epoca cuprului*” în Transilvania ar fi reprezentată prin descoperirile tipice Bodrogkeresztúr, influențele Baden-Pécel, cimitirul de la Decea, eventualele materiale usatoviene din Secuime, culturile Schneckenberg și Coțofeni — fenomene asemănătoare oarecum cu cele petrecute dincolo de Carpați, începînd cu apariția ceramicii Cucuteni C.

⁵⁶ P. Patay, în *AE*, 85, 1958, p. 43.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 39—42, pl. XVII/4, pl. XVIII/2, 4.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 39, pl. XV/11.

⁵⁹ Vl. Milojević, *Ein Goldfund der Kupferzeit aus Ungarn*, în *Germania*, 31, 1953, p. 7—11, pl. I.

⁶⁰ Exemple la P. Patay, în *AE*, 85, 1958, p. 42—43. Vezi și K. Andel, în *SlovArch*, VI/1, 1958, p. 44, fig. 5.

⁶¹ Vl. Dumitrescu și colaboratori, *Hăbășești, monografie arheologică*, 1954, p. 410—416, pl. CXXII/9—17, fig. 36/1—16.

⁶² Cf. *SCIV*, III, 1952, p. 70, fig. 7,8 (exemplar de aramă argintată).

dispoziția găurilor indicînd detaliile anatomice ale feței, ci și tehnica de ornamentare *au repoussé* comună atît exemplarelor din lut din aria cucuteniană, cît și celor din aur, din cultura Bodrogkeresztúr.

Idolii *en violon* din Moldova își găsesc cele mai multe asemănări cu cei din Troia și Yortan și, în general, în plastica antropomorfă a Mediteranei orientale și a Asiei anterioare ⁶³. Hillebrand și P. Patay căutau legăturile culturii Bodrogkeresztúr tot spre Troia ⁶⁴.

Saltaleonii din aur transilvănean ai culturii Bodrogkeresztúr sînt asemănători cu cei din aur sudic de la Ariuşd.

La Troia, în răstimpul de folosire a idolilor *en violon* e uzitată și o variantă de vas antropomorf, vas al cărui corespondent mult schematizat ni se pare a-l recunoaște în tipul „oală de lapte” din ceramica Bodrogkeresztúr. Într-adevăr, în cadrul acestui tip există o variantă antropomorfizantă, neredusă încă — credem — numai la simplul rol de recipient. Nuanța antropomorfă se manifestă în special prin tratarea părții inferioare a acestor vase sub formă de picioare cu șolduri accentuate, lipite însă. Citeodată demarcația e mai accentuată, fie în față, fie în regiunea feselor. Cele spuse sînt mai evidente dacă vasele sînt privite din profil. La alte exemplare procesul de schematizare a mers așa de departe, încît numai perforările de sub buză, indicînd detalii ale capului, în speță ochii (asemănător oarecum decorării idolilor !), ne mai aduc aminte de prototipul antropomorf.

Pentru limita cronologică superioară a materialelor Bodrogkeresztúr transilvănene, important ni se pare complexul de la Valea Rea, în cadrul căruia patru vase prezentînd caractere de amestec Bodrogkeresztúr — Baden au apărut laolaltă cu o ceașcă tipică Coțofeni.

Cultura Baden-Pécel ocupă în Ungaria spațiul de dincolo de Dunărea panonică, dar ea se răspîndește spre est, pătrunzînd în aria culturii Bodrogkeresztúr, trecînd chiar, sub formă de descoperiri răzlețe, pe teritoriul țării noastre (Valea lui Mihai, Beba Veche, Bocșa Montană etc.).

Din cauza amestecului, sesizabil în special în zona de contact dintre cele două culturi, problemele lor stratigrafico-cronologice au fost îndelung discutate. J. Banner înclina pentru anterioritatea culturii Baden-Pécel ⁶⁵, aceeași părere păstrîndu-și-o și în monografia sa despre această cultură ⁶⁶, stabilind totodată succesiunea Tiszapolgár — Baden — Bodrogkeresztúr. P. Patay înclina pentru contemporaneitatea (parțială) a culturilor Baden și Bodrogkeresztúr ⁶⁷.

Recent, pe bază de noi observații stratigrafice, păreri s-au modificat, în sensul anteriorității culturii Bodrogkeresztúr și a succesiunii Tiszapolgár — Bodrogkeresztúr — Baden ⁶⁸.

În orice caz, argumente cronologice împotriva apariției Coțofeni într-un complex cu influențe Baden nu sînt, deoarece

⁶³ Hábășesti, p. 415—416.

⁶⁴ Cf. *DissPann*, II, 1938, nr. 13, p. 9, n. 13.

⁶⁵ J. Banner, în *FoliaArch*, III—IV, 1941, p. 37—38.

⁶⁶ J. Banner, *Die Péceker Kultur*, în *ArchHung*, XXXV, 1956, p. 215.

⁶⁷ Cf. *DissPann*, II, 1938, nr. 13, p. 9, 11.

⁶⁸ N. Kalicz, în *AE*, 85, 1958, p. 3—5.

„Pătrunderea”
culturii Bodrogkeresztúr
în Coțofeni și Schneker
— Ariuşd, puterăa veni
într-un complex din ur
1960, 2, p. 215.
răzlețe, în M.A.
M. Rădăuș,
(cazuloe)
„de la

Coțofeni și Baden-Pécel pot fi paralelizate în timp — bineînțeles, în arii diferite. Se ridică însă problema urmăririi — în cadrul vastului material pe care îl denumim îndeobște „cultură Coțofeni” — a unei întregi serii de influențe și componente, neseperate încă ⁶⁹.

În ceea ce privește cimitirul de la Decea Mureșului, se pare că plasarea lui trebuie făcută în timp puțin *după* materialele tipic Bodrogkeresztúr transilvănene. Numeroasele influențe de caracter răsăritean sesizabile aici ne fac să înclinăm pentru o paralelizare în timp cu fenomenele similare de la est de Carpați ⁷⁰.

Toporul-tîrnăcop cu brațele în cruce apărut în cimitirul de la Decea își are corespondenții transilvăneni în mediul culturilor Schneckenberg (stratul Schneckenberg de la Ariușd) ⁷¹ și Coțofeni ⁷², nemaivorbind de mulțimea exemplarelor neatribuibile precis uneia dintre aceste culturi ⁷³. Deși piese similare se cunosc în Ungaria din morminte Bodrogkeresztúr (de pildă, la Jászladány), trebuie să ne gândim și la posibilitatea apariției celor mai vechi forme ale variantei topor-tîrnăcop a uneltelor de aramă încă din faza finală a culturii Petrești — aidoma sesizării lor în medii asemănătoare, în Moldova (Cucuteni) și Muntenia (Vidra). În legătură cu aceste probleme, o ultimă observație: e interesant că cercurile și gropițele rotunde, imprimate ori scobite, frecvente pe topoarele-tîrnăcop de aramă (interpretate ca semne de „fabricare”, „meșesugar” sau „proprietate”), își au cele mai apropiate analogii în semnele *identice* de pe unele vase de tip Bodrogkeresztúr, din Ungaria (la Tiszapolgár-Basatanya, Pusztai-vánháza, Tiszadob, Tiszaugh-Kisréti part etc.). Ele apar și pe bolurile cimitirului de la Decea.

Sprijinite, din păcate, mai mult pe argumente de ordin logic și considerente tipologico-stilistice, problemele culturilor ce precedă epoca bronzului în Transilvania au nevoie, pentru a fi definitiv lămurite, de cît mai grabnice săpături arheologice.

Materialul Coțofeni din depozitele Muzeului
 numeroase, atât în privința for-
 nu e de neglijat faptul că toate
 țire ori mai gros. Acest material
 oare ale acestei culturi. Sîntem
 sint de căutat aici. S-au putut
 dintr-o variantă tirzie a ceramicii
 Coțofeni îi corespunde fenomenul
 ne, iar în Moldova fenomenele
 il, de ce oare interferențele dintre
 unde și culturile anterioare, Pe-

în legătură cu neoliticul din R. P. R.,

; idem, în *Közlemények—Cluj*; II,
 i); vezi și Ecat. Dunăreanu-Vulpe,
 nane, în *ED*, IV, p. 181—211;
 04—206; I. Nestor. *Stand ...*

În orice caz, cultura Bodrogkeresztúr poate fi înscrisă printre cele sigur documentate aici, înmulțirea vestigiilor ei și aprofundarea problemelor sale ținând de domeniul cercetărilor viitoare.

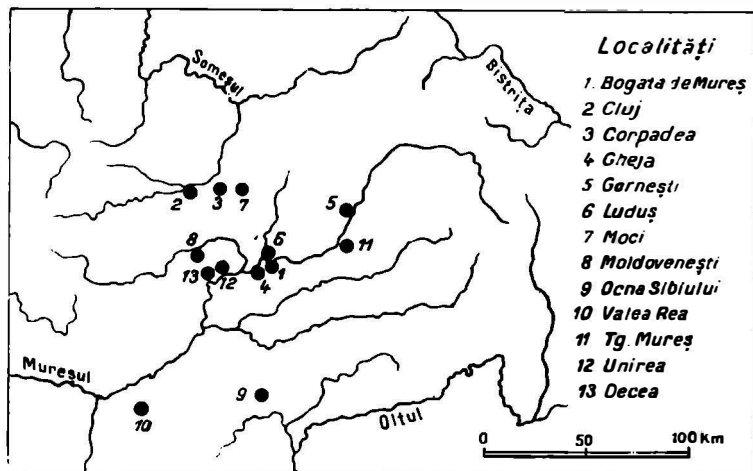

Fig. 4. — Localitățile reprezentate cu materiale Bodrogkeresztúr în Muzeul arheologic din Cluj.

Addenda. În ultimul timp descoperirile culturii Bodrogkeresztúr de pe teritoriul Transilvaniei au fost grupate de D. Berciu sub denumirea de *cultura Decea Mureșului*⁷⁴, denumire ce ni se pare nepotrivită situației reale. Cultura Decea Mureșului *nu* „corespunde celei de-a treia perioade a culturii Tisa (Tisa III), denumită în Ungaria cultura Bodrogkeresztúr”, cum afirmă D. Berciu⁷⁵. Pentru ilustrarea acestei afirmații, dăm un scurt tabel comparativ :

Cultura Bodrogkeresztúr.

— se dezvoltă *organic* din etapa precedentă (Tiszapolgár), constituind etapa finală a complexului Tisa ; morții sînt îngropați *întotdeauna* în poziție chircită (uneori accentuat chircită), culcați fiind pe partea dreaptă sau stîngă ; ocrul lipsește *constant* din inventarul mormintelor ; fiecare mormint are ca inventar *cel puțin* trei-patru vase, de diferite forme. Mormintele care au ca inventar șapte-opt vase nu constituie o raritate ; șiragurile de mărgelă prezente *cîteodată* în mormintele Bodrogkeresztúr sînt, de *cele mai multe ori*, lucrate din marmură.

⁷⁴ D. Berciu, în *Istoria României*, I, București, 1960, p. 59—60.

⁷⁵ În trecut sînt zis, cultura Bodrogkeresztúr reprezintă a *patra* perioadă de dezvoltare a complexului cultural Tisa de pe teritoriul Ungariei. Perioada a treia o formează cultura Tiszapolgár, numită *întotdeauna astfel* în literatura arheologică maghiară, nu Tisa III! (Pentru a nu reinvia echivocul creat în 1933 de J. Banner, care grupase — eronat — descoperirile culturii Criș din Ungaria sub denumirea de Tisa III).

Cultura Decea Muresului.

Constituie un fenomen *izolat*, aproape un *unicum*, străin de mediul arheologic al bazinului carpatic, fiind ilustrat pînă la ora actuală numai prin cimitirul plan de la Decea; morții sînt îngropați *întotdeauna* culcați pe spate, avînd numai picioarele îndoite spre dreapta sau spre stînga; fiecare mormînt, *fără excepție*, conține o cantitate relativ mare de ocră roșu, depus în regiunea picioarelor; fiecare mormînt are numai cîte un *singur* vas drept inventar, anume strachina-bol de dimensiuni mici, cu pereții foarte subțiri, din pastă cenușie extrem de friabilă; șiragurile de mărgele, *frecvente* în mormintele cimitirului de la Decea, sînt tăiate *întotdeauna* din cochilii de scoici de râu.

Materiale comune inventarului celor două culturi (explicabile prin contemporaneitatea parțială a acestora): cuțitele lungi din silex fumuriu, acele de cupru și topoarele de cupru cu brațele „în cruce”.

Dată fiind această situație, considerăm că ar fi mai nimerit a desemna descoperirile de tip Bodrogkeresztúr din Transilvania prin denumirea de *grupa Gheja* mormîntul de la Gheja constituind deocamdată una dintre cele mai caracteristice descoperiri ale acestui grup.

În ceea ce privește ipoteza noastră despre înrudirea idolilor de aur ai culturii Bodrogkeresztúr cu cei cucutenieni din lut, ea a fost confirmată prin descoperirea ulterioară, în vara anului 1958, a unui idol *de aur* aparținînd stratului Cucuteni A—B de la Traian, asemănător idolilor Bodrogkeresztúr ⁷⁶.

N. VLASSA

К ИЗУЧЕНИЮ КУЛЬТУРЫ БОДРОГКЕРЕСТУР В ТРАНСИЛЬВАНИИ

РЕЗЮМЕ

В данной работе публикуются материалы культуры Бодрогкерестур из 12 населенных пунктов в Трансильвании. В связи с этими материалами автор высказывает ряд соображений о первых трансильванских культурах, носители которых уже использовали металлы.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Сосуды, относящиеся к культуре Бодрогкерестур. 1—6, Горнешть; 7, Богата де Муреш; 8, Клуж; 9, 10, Гежа.

Рис. 2. — 1, 2 чаша типа Бодрогкерестур и чашка типа Коцофень из Валя Ря. Сосуды Бодрогкерестур. 3, Тыргу Муреш; 4, Молдовенешть; 5, Униря.

Рис. 3. — 1, сосуд культуры Бодрогкерестур из Мочи; 2, развернутый орнамент сосуда из Тыргу-Муреша; 3—5, сосуды Бодрогкерестур в Валя Ря; 6, Окна Сибиулуй; 7, Лудуш; 8, Корпадя.

Рис. 4. — Пункты, представленные материалами типа Бодрогкерестур в Археологическом музее г. Клужа.

⁷⁶ Cf. H. Dumitrescu, in *Dacia*, N.S., V, 1961, p. 69 și urm.

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DE LA CULTURE DE BODROGKERESZTÚR, EN TRANSYLVANIE

RÉSUMÉ

On présente des matériaux appartenant à la culture de Bodrogkeresztúr, provenant de 12 localités de Transylvanie. A propos de ces matériaux, l'auteur publie quelques considérations en ce qui concerne les premières civilisations de Transylvanie ayant connu le métal.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Vases appartenant à la culture de Bodrogkeresztúr. 1—6, de Gornești; 7, Bogata de Mureș; 8, Cluj; 9, 10, Gheja.

Fig. 2. — 1, 2, Coupe Bodrogkeresztúr et tasse Coțofeni, provenant de Valea Rea. Vases Bodrogkeresztúr: 3, de Tirgu Mureș; 4, Moldovenești; 5, Unirea.

Fig. 3. — 1, Vase Bodrogkeresztúr provenant de Moci; 2, développement de l'ornement du vase de Tirgu Mureș; 3—5, vases Bodrogkeresztúr provenant de Valea Rea; 6, Ocna Sibiului; 7, Luduș; 8, Corpadea.

Fig. 4. — Carte des localités représentées, par des matériaux Bodrogkeresztúr, au Musée Archéologique de Cluj.
